

УДК 327.51 (5)

АСЕАН та система регіональної безпеки: бачення з АРФ

Є.І. БАРЩЕВСЬКИЙ

Інститут світової економіки та міжнародних відносин Національної академії наук України,
м. Київ, Україна, E-mail: z.barshevskiy@gmail.com**Авторське резюме**

У статті аналізується ефективність функціонування Регіонального Форуму АСЕАН (АРФ), що є ключовим компонентом Азійської системи безпеки – «ASEAN Centric Fora», в контексті мультиполяризації світ-системи та збільшення ризику військово-політичного протистояння в Південно-Китайському морі. Дослідження проводиться в розрізі теорії соціального конструктивізму та контент-аналізу нещодавніх подій довкола островів Спратлі та Парасели в Південно-Китайському морі, використовуючи інструментарій розроблений зарубіжними та вітчизняними дослідниками Азійського регіону. На основі результатів дослідження формулюється висновок щодо першочергових заходів, які мають бути прийняті в найближчий час задля посилення ефективності АРФ як ключового компонента «ASEAN Centric Fora».

Ключові слова: «ASEAN Centric Fora», АРФ, АСЕАН, мультиполяризація світ-системи, соціальний конструктивізм, Південно-Китайське море.

ASEAN and system of regional security: vision from ARF

YE.I. BARSHCHEVSKIY

Institute of world economy and international relations of National academy of science of Ukraine,
Kyiv, Ukraine, E-mail: z.barshevskiy@gmail.com**Abstract**

This article analyzes the effectiveness of functioning of the Regional Forum of ASEAN (ARF), which is the key component of the Asian system of security – «ASEAN Centric Fora», in the context of multi-polarization of the world-system and increasing risk of rising of military and political confrontation in the South China Sea. The research has been conducted via using the theory of social constructivism and content analysis of the recent events related to the Spratly and Paracel islands in the South China Sea, simultaneously utilizing the instruments elaborated by foreign and national researchers of the Asian region. Based on the results of research one has formulated a number of immediate measures which has to be implemented in the nearest future with a view to increasing the level of effectiveness of the ARF as the key component of «ASEAN Centric Fora».

Key words: «ASEAN Centric Fora», the ARF, ASEAN, multi-polarization of the world-system, social constructivism, the South China Sea.

Постановка проблеми. В умовах мультиполяризації світової системи – переходу від однополярного світоустрою до багатопольного – гетерогенна структура міжнародних процесів дедалі більше ускладнює інтра- та транс-регіональну кооперацію держав. Динамічний «стрибок» країн БРІК (Бразилія, Росія, Індія та Китай), що розпочався з кінця минулого століття, ще раз засвідчив циклічність гегемонічних трансформацій та неминучість структурних змін всередині будь-якої світ-системи. Беручи до уваги історичний досвід, такі трансформаційні процеси нерідко супроводжуються інтенсифікацією суперництва за регіональне лідерство та ескалацією колишніх латентних конфліктів, що мають місце в певних регіонах. Франко-німецьке протистояння напередодні Першої світової війни за багаті на залізну руду та вугілля території Ельзаса і Лотарингії, російсько-японська війна за територіальну приналежність острова Сахалін на початку ХХ століття, аншлюс Австрії та Судетів нацистською Німеччиною в 1938 році є яскравими прикладами негативного наслідку біфуркаційного ефекту, що виникає як реакція на зміну регіо-

нального або глобального лідерства між акторами міжнародної системи. В цьому контексті величезна кількість латентних міждержавних конфліктів, які існують в ареалі Східної Азії, мають розглядатися як потенційні епіцентри можливої дисфункції всередині Азійської регіональної системи безпеки, що тільки зароджується – «ASEAN Centric Fora» (Регіональний Форум АСЕАН, Саміт країн Східної Азії, Зустріч Міністрів Оборони АСЕАН+ (ЗМОА+)). Невпинне зростання впливу «китайського фактора» в регіоні та посилення глобального американо-китайського суперництва¹ на тлі невирішених конфліктів за архіпелаги Спратлі та Парасели, боротьба за субрегіональне лідерство між Індонезією (таласократія) й В'єтнамом (телурократія), а також існування цілої низки інших територіальних суперечок між регіональними акторами безпекової системи не тільки можуть спотворювати процес формування колективної безпекової ідентичності, але й потенційно спроможні дестабілізувати внутрішньо-регіональні зв'язки в політичній, економічній та культурній площині.

До цього часу АСЕАН, як субрегіональне

інтеграційне об'єднання, що базується на принципах неофіційної дипломатії та невтручання у внутрішні справи (нормотворчий інститут «ASEAN Way»), «пом'якшувало» відцентрові тенденції пов'язані з викликами довкола не вирішених конфліктів. Згідно з думкою професора Амітава Ачар'я, керівництву АСЕАН вдалося створити систему субрегіональної безпеки, яка є залежною від процесу «пошуку консенсусу» та поваги до державного суверенітету [3]. Підписавши декларацію ЗОПФАН («Зона миру, свободи та нейтралітету») в 1971 році та договір «Про дружбу та співробітництво» (надалі ТАС) у 1976 році, лідери країна-членів АСЕАН спромоглися окреслити норми регіональної поведінки спочатку в Південно-Східній Азії, а згодом розпочати процес їх поширення на країни регіону (Китай приєднався до ТАС у 2003, Японія, Індія, Росія та Південна Корея в 2004 році). Окрім вироблення норм регіональної поведінки, що частково нагадує Вестфальську систему міжнародних відносин – принцип апріорності державного суверенітету², країна-члени АСЕАН започаткували та розвинули регіональні безпекові інститути, що мають на меті підтримувати систему зсередини. Зокрема, мова йде про ініційований на 26-й зустрічі міністрів АСЕАН в 1993 році у Сінгапурі безпековий інститут Регіональний Форум АСЕАН (АРФ) та нещодавно створений Саміт країн Східної Азії (ССА), що провів своє перше зібрання в Куала-Лумпурі у 2005 році. У даний час АРФ та ССА, окрім все більш старіючої американської системи двосторонніх безпекових договорів – «система Сан-Франциско» та новоствореного ЗМОА+ (2010 р.), є єдиним макрорегіональним інститутом, що створює безпекове співробітництво всередині Азійського регіону. Особливу роль у цьому «дихотомічному об'єднанні» відіграє АРФ, адже цей форум включає 27 учасників, на противагу 18-ти в ССА, має довшу історію розвитку та, на відміну від Саміту країн Східної Азії, ключовими питаннями порядку денного АРФ є безпекові тренди в регіоні. Де-факто АРФ перетворився на неофіційний майдан обговорення проблем, що існують в Азії. З огляду на цей факт, доцільним напрямком аналізу Азійської регіональної безпекової системи мають стати дослідження пов'язані з Регіональним Форумом АСЕАН як ключовим компонентом «ASEAN Centric Fora».

Аналіз досліджень і публікацій. Недостатня кількість фундаментальних досліджень щодо ролі АРФ в регіоні та впливу форуму на безпекові тренди в Азії у вітчизняних аналітичних матеріалах актуалізують питання вивчення АРФ на сучасному етапі в контексті посилення мультиполіаризації світ-системи. Теоретичні основи функціонування АРФ були викладені у працях зарубіжних учених і до-

слідників Азійських регіональних трендів – Амітава Ачар'ї та Юргена Хааке. В своїй монографії «Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional Order» Амітава Ачар'я дослідив цілу низку історичних факторів, що вплинули на заснування безпекової спільноти АСЕАН, вплив «китайського чинника» в Східній Азії як фактора мультиполіаризації світ-системи, а також поширення норм «ASEAN Way» на інших акторів Східної Азії через інститут соціалізації АРФ [3]. Серед російських дослідників тематику функціонування Азійської системи безпеки в сучасних реаліях було частково розглянуто у працях Л.Є. Васильєва «АСЕАН в началі 21 століття» та Є.А. Канаєва «Феномен «Driver's Seat»» [1-2]. Частково питання діяльності АРФ в умовах викликів 21-го століття було розглянуто у працях вітчизняних дослідників Азійських інтеграційних процесів Л.О. Лещенка, Н.В. Городньої, О.В. Шевчука.

Мета дослідження – аналіз структури та функцій АРФ, їх ефективності в умовах посилення мультиполіаризації світ-системи, так як наслідок збільшення ризику військово-політичного протистояння в Південно-Китайському морі. Нами проводиться контент-аналіз інформаційного матеріалу, що пов'язаний з нещодавніми подіями довкола суперечки за рифи Скарабуо (архіпелаг Спратлі), архіпелаг Парасели. Також буде досліджено «відповідь» АРФ на загрозу розпалу латентних конфліктів, що існують в Південно-Китайському морі. Методологія дослідження полягає у використанні структурно-функціонального методу як інструменту дослідження структури та функцій АРФ, а також теорії соціального конструктивізму як механізму розгляду складної системи багатосторонньої кооперації, що існує в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Головним документом Регіонального Форуму АСЕАН, в якому синтезовані цілі та завдання форуму на коротко- та довгострокову перспективу, є Концепція АРФ, що була опублікована під час 2-го форуму в Брунеї Дарусалам у 1995 році. Викремивши АСЕАН в якості ключового гравця АРФ, Концепція визнає три домінуючі загрози, які існують в регіоні:

– швидкий економічний розвиток країн Азійського регіону, що може інтенсифікувати боротьбу за регіональне лідерство;

– мультикультурність регіону та різний рівень розвитку регіональних держав, що може ускладнювати пошук шляхів кооперації;

– велика кількість невирішених територіальних та інших типів конфліктів, що може знищити мир та безпеку в регіоні [14].

Країни-підписанти Концепції АРФ окреслили три стадії розвитку форуму: зміцнення регіональної довіри, створення механізму превентивної дипломатії та вироблення ін-

струментів вирішення регіональних проблем. Беручи до уваги складність поставленого завдання, АРФ розробив два напрямки досягнення цілей: перший – державний, другий – неурядовий. Перший напрямок включає такі ініціативи в контексті зміцнення регіональної довіри (1-а Стадія): створення міжсесійної наради щодо зміцнення регіональної довіри (надалі – МНАРФ), міжсесійної наради з координації пошуково-рятувальних операцій в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та міжсесійної наради з подолання наслідків стихійних лих; добровільна публікація річних військових доктрин та документів; посилення співробітництва між військовими структурами країн-членів АРФ, стимулювання добровільної участі країн-членів АРФ в Регістрі ООН зі звичайних озброєнь (РЗО ООН) тощо [4, с. 26-27]. Другий напрямок полягає у розвитку співпраці між науковими центрами країн-членів форуму, а також посилення співробітництва між неурядовими організаціями. Наприклад, заснування діалогу Шангри-Ла, ASEAN-ISIS та CSCAP³, поряд з «плеядою» вже проведених міжнародних науково-практичних семінарів, яскраво ілюструє цей курс еволюції АРФ.

Друга стадія розвитку безпекового форуму, яка розпочалася під час 8-го форуму АРФ в місті Ханой, В'єтнам у 2001 році, по-перше, частково розширила повноваження головуючого АРФ – роль медіатора в конфліктних ситуаціях – шляхом відкриття офісу в Секретаріаті АСЕАН, м. Джакарта; по-друге, була створена група незалежних експертів АРФ, які можуть надавати експертну оцінку в разі потреби, а згодом міжсесійна нарада щодо принципів превентивної дипломатії; по-третє, було започатковано видання аналітичного щорічника присвяченого безпековим проблемам у регіоні [4, с. 147-148]. Також МНАРФ виділив вісім принципів превентивної дипломатії (ПД): вирішення всіх суперечок дипломатичними каналами, невикористання військової сили, завчасність дій, дотримання принципів довіри та взаємоповаги, використання інструментів консенсусу та консультації, використання ПД тільки у разі добровільної згоди всіх сторін конфлікту, застосування ПД тільки до міждержавних конфліктів, ПД має імплементуватися у відповідності до норм ООН та ТАС [4, с. 215].

Станом на сьогодні, АРФ перебуває в трансформаційному періоді між 1-ю та 2-ю стадіями, адже в процесі функціонування першого та другого напрямку АРФ більшість країн-членів форуму ратифікували ключовий нормативний документ АРФ та АСЕАН – ТАС, тим самим «легітимізувавши» регіональну безпекову систему. Втім, повільний процес ратифікації та впровадження Робочого Плану АРФ щодо ПД (утверджений на 18-му форумі), відсутність прогресу в трансформації декларації кодек-

су вирішення конфліктів у Південно-Китайському морі, що була підписана між Китаєм і АСЕАН у 2002 році, в дієвий інструмент ПД та амбівалентний прогрес щодо «Бачення АРФ 2020» (ARF Vision Statement 2020) не дозволяє говорити про повноцінний перехід до використання принципів превентивної дипломатії в якості *ultima ratio* вирішення конфліктів. Перешкодою в цьому випадку стала одна з ключових норм «ASEAN Way» – невтручання у внутрішні справи. Згідно з думкою російського дослідника Л.Є. Васильєва, більшість сучасних протиріч в АСЕАН розгортаються довкола питання – наскільки швидко треба переходити від заходів зміцнення довіри до превентивної дипломатії, що ускладнюється через наріжний камінь дипломатії АСЕАН – невтручання у внутрішні справи [1, с. 44-45].

Таким чином, враховуючи рівень еволюції АРФ, відсутність інституційної складової, консультативну та консенсусну структуру Форуму⁴, на даний момент, варто розглядати безпековий форум в якості інституту соціалізації акторів Азійської безпекової системи. Тобто, з точки зору соціального конструктивізму, АРФ – це інструмент соціалізації держав Азійської регіональної системи на шляху до вироблення колективної безпекової ідентичності, де АСЕАН та інститут норм «ASEAN Way»⁵ є ключовою константою. Наприклад, на думку російського дослідника Є.О. Канаєва, АСЕАН з його роллю «driver's seat» виступає в якості «рушійної сили» всього Азійського Регіонального Форуму [2, с. 31]. Згідно з таким підходом та стадіями розвитку форуму, функції АРФ мають бути визначені як:

- створення інтра регіональної системи безпеки шляхом «навчання» (неофункціоналістичне трактування)⁶ та «соціалізації» акторів системи – перша стадія;
- вироблення механізмів підтримки регіональної системи безпеки – друга стадія;
- моделювання можливих інструментів вирішення регіональних конфліктів – третя стадія.

Оскільки функціональне забезпечення АРФ, особливо 1-а Стадія, спрямоване на зміну поведінки акторів безпекової системи, ефективність діяльності форуму в контексті «відповіді» на нещодавні конфліктні ситуації довкола островів Спратлі та Парасели може бути проаналізована на прикладі зовнішньополітичної позиції держав. По-перше, такий підхід відповідає рівню еволюції АРФ у даний час. По-друге, біхевіоріальна модальність аналізу дозволить визначити результативність діяльності АРФ у контексті створення Азійської безпекової системи – функція створення інтра регіональної системи безпеки, адже у випадку дотримання норм ТАС та АСЕАН (Декларація АСЕАН щодо Південно-Китайського моря 1992 року) актора-

ми регіону та проведення зовнішньополітичного курсу на утримання від військових дій (self-restraint), на нашу думку, можна позитивно оцінити діяльність Форуму та аналізувати майбутній вектор розвитку АРФ в умовах мультиполаризації світ-системи.

Досить тривалий час територіальні конфлікти довкола архіпелагів Парасели і Спратлі розглядалися лише через призму постколоніальної «спадщини» часів французького Індокитаю та японської окупації під час Другої світової війни. Основна частина територіальних претензій полягала в історичних фактах на користь тієї чи іншої сторони. Наприклад, китайський постулат «історичної дев'ятої лінії» (nine dashed line), яка фактично охоплює весь басейн Південно-Китайського моря та була визначена гомінданівським урядом у 1947 році або претензія в'єтнамського уряду, що датується 1816 роком, коли імператор Гіа Лонг оголосив Парасели своїм протекторатом тощо. З відкриттям величезних покладів шельфової нафти та газу на морському дні, територіальні конфлікти отримали нову складову – економічну. На думку деяких експертів, потенціал Південно-Китайського моря у видобутку шельфової нафти та газу є одним з найбільших у світі – 7,7 мільярда барелів, який поступається лише Мексиканській затоці та покладами розташованими вздовж берегових ліній Бразилії та Західної Африки [11].

Саме через цей фактор багато суперечок між сторонами конфлікту часом розгортаються навіть не довкола островів та островків, а за право володіння маленькими рифами, наприклад такими як Скарабу. Вже впродовж декількох років уряди Китаю та Філіппін намагаються отримати контроль над цим рифом (острів Хуанг'ян), довкола якого знаходяться величезні поклади шельфової нафти та газу. Черговий виток конфлікту відбувся на початку квітня 2012 року, коли військовий корабель Філіппін намагався затримати нелегальних китайських рибалок біля рифів Скарабу [8]. Останні покликали на допомогу два цивільні китайські кораблі, які заблокували прохід між рифами, тим самим завадивши філіппінському судну заарештувати порушників. Першочерговою відповіддю філіппінського уряду стало проведення «чергових» сумісних військових навчань з американськими військовими, які були покликані довести спроможність Маніли захистити будь-який острів від іноземного захоплення. Одразу ж після цього китайська преса розгорнула активну медіа-кампанію спрямовану на обвинувачення філіппінського уряду в цілеспрямованій антикитайській політиці. Китайська військова газета «Tzefantzung Bao» містила попередження про те, що «ніхто не буде в змозі захопити навіть дюйм китайської землі незважаючи на будь-які трюки, допомо-

гу «патронів» та спільних військових навчань» [10].

Не отримавши бажаного результату уряд Китаю розпочав застосовувати політику «м'якої» сили, що вилилася в економічній війні проти Маніли. Спочатку Пекін заборонив туристичні поїздки до Філіппін з метою зменшити надходження до бюджету країни, адже туристичний сектор є одним з ключових для філіппінської економіки [10]. Другим кроком стала заборона на імпорт філіппінських фруктів, що на офіційному рівні було вмотивовано невідповідністю філіппінської продукції китайським санітарним стандартам. На противагу цьому, Філіппіни шукали офіційної підтримки США у разі розгортання військового конфлікту, що знайшла своє вираження у заяві міністра закордонних справ Філіппін – Альберта де Розаріо щодо очікування Маніли на отримання допомоги від США. Також офіційна позиція Філіппін полягала у постійному апелюванні до норм міжнародного права, а саме – Конвенції ООН щодо морського права, адже остання надавала юридичну перевагу Філіппінам в разі розгортання широкомасштабного конфлікту.

Незважаючи на медіа-війну та економічні санкції з боку Китаю, конфлікт не отримав подальшої – військової ескалації, що свідчить про дотримання норм ТАС сторонами конфлікту та є фактом політики self-restraint. Тимчасове згорання суперечок довкола рифів Скарабу відбулося в червні 2012 року, коли уряд Філіппін «враховуючи погані погодні умови» відкликав свої кораблі від мису, що спровокувало аналогічну відповідь зі сторони Китаю. Згідно з дослідженнями Міжнародної Кризової Агенції (науковий центр), уряди Китаю та Філіппін не схильні розгортати повноцінну військову ескалацію в регіоні, а лише використовують суперечки задля досягнення певних інтересів: Китай – як аргумент щодо пришвидшення процесу модернізації ВПК, Філіппіни – як стимул покращення двостороннього американо-філіппінського співробітництва та залучення США до проблем регіону [12]. Більше того, одразу після деескалації конфлікту речник Міністерства закордонних справ Китаю Хонг Леї заявив про те, що всі морські суперечки мають вирішуватися відповідно до Конвенції ООН щодо морського права й китайський уряд має на меті надалі працювати з АСЕАН на шляху до вироблення та імплементації кодексу поведінки сторонами в Південно-Китайському морі [6]. Така заява стала можливою після того, як Китай і АСЕАН домовились про спільну позицію у процесі створення норм поведінки у Південно-Китайському морі.

Одразу після закінчення китайсько-філіппінського протистояння в'єтнамський уряд дав поштовх новому конфлікту в Південно-Китайському морі. 21 липня 2012 року Національна

Асамблея В'єтнаму ухвалила закон, який підтверджує приналежність архіпелагів Спратлі та Парасели до В'єтнаму. Реакція Пекіна була миттєвою – Китай гостро засудив закон та змінив адміністративний статус повітового округу Санша, який «керує» двома архіпелагами, до рівня префектури [7]. Подальше загострення суперечки відбулося наприкінці місяця, коли китайська національна нафтогазова корпорація (КННК) оголосила про намір відкрити додаткові дев'ять блоків для буріння шельфової нафти та газу в Південно-Китайському морі. Останні знаходяться лише в 37 морських милях від берегів В'єтнаму. Фактично таке рішення стало радше «політичною відповіддю» Пекіна на в'єтнамський закон, аніж бізнесовим курсом КННК.

Так як і в китайсько-філіппінському конфлікті, суперечка довкола архіпелагу Парасели супроводжувалась інтенсивною медіа-війною, яка була частково підтримана зростаючим рівнем націоналізму в двох державах. Наприклад, китайська націоналістична газета «Global Times» неодноразово засуджувала В'єтнам, включаючи в свої статті такі спірні речення, як: «Якби суперечки довкола островів виникли в імперські часи, вони були б вирішені набагато швидше та легше» [6]. На додаток до медіа-війни, масові протести «спалахнули» біля дипломатичних місій Китаю в Ханой та місті Хо Ши Мін впродовж всього періоду конфлікту.

Станом на сьогодні в'єтнано-китайський конфлікт довкола архіпелагу Парасели не отримав свого вирішення та перебуває в статусі постійної конфронтації, адже на відміну від рифів Скарабоу, Парасели це довготривала історія протистояння, що неодноразово завершувалася війною між Китаєм та В'єтнамом, як це було в 1974 та 1988 роках. Втім, варто зазначити, що норми ТАС були дотримані Пекіном та Ханоем. Офіційна зовнішньополітична позиція обох держав, незважаючи на жорстку медіа-війну, полягала у констатуванні проблем, які існують довкола територіальної приналежності архіпелагу, але ні в якому разі жодна з сторін не заявляла та не вдавалась до намірів вирішення суперечок військовими засобами. Наприклад, як сказав заступник міністра закордонних справ Китаю Фу Їнг під час виступу на 21-му саміті АСЕАН в Пном Пені в листопаді 2012 року: «Багато хто вважає, що цей регіон (Азія) є потенційно нестабільним і турбулентним через конфлікти, які існують в Південно-Китайському морі. Але на противагу цьому, в останні роки Китай та країни ПСА успішно «контролювали» конфлікти та не давали останнім перейти у стадію ескалації» [5].

Контент-аналіз нещодавніх подій довкола територіальних суперечок у Південно-Китайському морі засвідчив функціональну ефективність Регіонального Форуму АСЕАН

та успішність завершення 1-ї Стадії його розвитку. Незважаючи на тимчасову ескалацію конфліктів у регіоні всі актори протистояння дотримувалися базових принципів ТАС та Декларації АСЕАН щодо Південно-Китайського моря: вирішення всіх суперечок мирним шляхом, поважання норм міжнародного права та проведення політики самостримування (self-restraint) в умовах загострення конфліктної ситуації. З точки зору поміркованого соціального конструктивізму⁷, АРФ вдалося створити інтра регіональну безпекову спільноту через «соціалізацію» та «навчання» акторів регіону, яка знаходиться на початковому рівні розвитку. Останнє стало можливим завдяки «нав'язуванню» Азійським регіональним гравцям норм окреслених в ASEAN Way, що, як наслідок, зменшило рівень конфліктності в регіоні, адже на противагу історичному періоду 1970-1995х років, починаючи з 1996 року жодний конфлікт у регіоні не завершився розгортанням повноцінних військових дій [15].

Втім, загострення латентних конфліктів у Південно-Китайському морі, котре було спровоковане зростаючою роллю Китаю в регіоні (фактор мультиполяризації світ-системи), засвідчило нагальні проблеми, які існують в АРФ та «ASEAN Centric Fora»: низька ефективність інтра регіональних механізмів підтримки системи та відсутність підходів щодо довгострокового вирішення конфліктів. Ці два виклики можуть становити реальну загрозу для Азійської безпекової спільноти, адже в умовах посилення регіональних суперечок раціональні розрахунки кожної із сторін конфлікту – рівень військової переваги або міжнародної допомоги – можуть «переважити» амбівалентну політику дотримання норм ТАС та АСЕАН.

З метою попередження цих проблем країни-члени Форуму повинні, по-перше, інтенсифікувати процес впровадження робочого плану АРФ щодо ПД та ратифікувати кодекс поведінки в Південно-Китайському морі (2-а стадія / функція). В першому випадку, це дасть змогу попереджувати розгортання конфліктів через інструмент неофіційної дипломатії, на кшталт того, що є в АСЕАН, а також використовувати метод човникової дипломатії на офіційному рівні. На даний час сторони конфлікту, як правило, не мають змоги офіційно залучити третю сторону до вирішення суперечки (принцип третейського суду) й саме тому, отримують допомогу шляхом неофіційних консультацій⁸. На додаток важливою нормою ПД має стати заборона на розгортання інтенсивної медіа-кампанії проти кожної із сторін конфлікту, адже як засвідчив контент-аналіз нещодавніх подій, медіа-війна безпосередньо впливає на інтенсивність ескалації конфлікту. В свою чергу, визначення кодексу поведінки дозволить зменшити амбівалентну сутність конфліктів у Південно-

Китайському морі. Тобто, у випадку виникнення конфліктної ситуації між агентами різного рівня – рибалками, цивільними або військовими кораблями – кожна сторона буде діяти відповідно до норм прописаних у кодексі. На нашу думку, існування такого кодексу на сучасному етапі дозволило б попередити велику кількість маленьких суперечок в Південно-Китайському морі, які часом знаходять вирішення тільки на міждержавному рівні (філіппіно-китайський конфлікт).

По-друге, АРФ, разом з іншим компонентом «ASEAN Centric Fora» – Зустріч міністрів оборони АСЕАН+ (ЗМОА+), повинні розпочати роботу над визначенням міждержавних інструментів вирішення регіональних конфліктів. На думку австралійського дослідника азійських регіональних процесів Брендана Тейлора, ЗМОА+ є важливим історичним кроком, що встановить базові модальності нової регіо-

нальної архітектури, яка покликана створити довіру між військовими представниками країн-учасників та сприятиме миру в динамічно еволюціонуючому Азійсько-Тихоокеанському регіоні [13, с. 170].

Залучення ЗМОА+ до процесу формування механізму вирішення регіональних конфліктів дозволить розширити кордони впливу АРФ на міждержавних акторів, які безпосередньо відповідалі за імплементацію рекомендаційних рішень Форуму. На нашу думку, АРФ та ЗМОА+ повинні використати успішний досвід 1-ї Стадії розвитку АРФ та розпочати процес моделювання інструментів вирішення конфліктів на неурядовому рівні – другий напрямок. Першочергове залучення наукових експертів, експертів АРФ та неурядових агентів до проблеми посилить довіру між державними акторами в умовах зростаючої мультиполяризації світової системи.

ПРИМІТКИ:

¹ Щодо впливу американо-китайського суперництва на світові та регіональні процеси див.: Барщевський Є.І. International system refined: China-U.S. cooperation via global competition // Наук. вісник Дипломатичної Академії України. – К., 2012. – № 18. – С. 27-32.

² Згідно з думкою Тома Гінзбурга, Азійська регіональна система міждержавних зв'язків майже повністю повторює європейську систему часів пост-Вестфальського періоду й саме тому може бути названа «Істфалією» (див.: Ginsburg T. Eastphalia as the Perfection of Westphalia // Indiana Journal of Global Legal Studies. – 2010. – Р. 27-45.).

³ ASEAN-ISIS – це об'єднання дев'яти наукових центрів, як правило інститутів стратегічних та міжнародних досліджень, країн-членів АСЕАН (крім М'янми). CSCAP – це Рада безпекового співробітництва в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, що була заснована в Куала-Лумпурі в 1993 році; є неурядовою організацією, ціль якої полягає у зміцненні регіональної довіри шляхом діалогу, консультацій та кооперації.

⁴ Згідно з Концепцією АРФ, Форум не має інституційної структури та всі рішення всередині форуму приймаються консенсусом.

⁵ За умов включення до АСЕАН норми «гнучкої взаємодії» («flexible engagement»), що була вперше озвучена в 1999 році колишнім міністром закордонних справ Таїланду та теперішнім генсеком АСЕАН – доктором Суріном Пітсуваном.

⁶ Для більш детального розуміння терміну «навчання» див. Ernst Haas. Beyond the Nation State: Functionalism and International Organizations, Colchester: ECPR Press, 2008. – Р. 91, 94.

⁷ Під терміном поміркований соціальний конструктивізм автор має на увазі теорію соціального конструктивізму запропоновану Александром Вендтом, див.: Alexander Wendt. Social Theory of International Relations. – Cambridge University Press, 1999. – 429 p.

⁸ Постійне звертання уряду Філіппін за допомогою до США яскраво ілюструє цей приклад.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Васильев Л.Е. АСЕАН в начале 21 века: актуальные проблемы и перспективы [Текст] / Л.Е. Васильев. – М.: Изд-во «Форум», 2010. – 367 с.
2. Канаев Е.А. Феномен «Driver's Seat» [Текст] / Е.А. Канаев // Международная жизнь. – 2010. – № 10. – С. 28-36.
3. Acharya A. Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional Order [Text] / Amitav Acharya. – London: Routledge, 2001. – 352 p.
4. ASEAN Regional Forum Documents Series 1994-2006 [Text]. – Jakarta: ASEAN Secretariat, 2007. – 532 p.
5. China says it does not want South China Sea overshadowing summit [Electronic resource] // Indian Reuters. – Regime to access: <http://in.reuters.com/article/2012/11/17/china-southchinesea-cambodia-summit-idINDEE8AG01J20121117>.
6. China vows to implement sea «code of conduct» with ASEAN [Electronic resource] // Global Nation. – Regime to access: <http://globalnation.inquirer.net/44989/china-vows-to-implement-sea-code-of-conduct-with-asean>.
7. Economist. Rolling the waters: Tensions rise between China and Vietnam in the South China Sea [Electronic resource] // The Economist Journal. – Regime to access: <http://www.economist.com/node/21558262>.
8. Economist. Shoal mates: America's navy riles China in its backyard [Electronic resource] // The Economist Journal. – Regime to access: <http://www.economist.com/node/21553474>.
9. Haacke J. ASEAN's Diplomatic and Security Culture: Origins, Development and Prospects [Text] / Jurgen Haacke. – London: Routledge, 2005. – 290 p.

10. Kasho N. Is US orchestrating South China Sea conflict? [Electronic resource] / N. Kasho // The Voice of Russia. – Regime to access: http://english.ruvr.ru/2012_05_11/74440595.
11. Martins S. US companies eye oil projects in South China Sea [Electronic resource] / S. Martins // Oil and Gas Technology Journal. – Regime to access: <http://www.oilandgastechology.net/upstream/us-companies-eye-oil-projects-south-china-sea>.
12. Stirring up the South China Sea (II): Regional Responses [Текст] / International Crisis Group. Asia Report № 229. – 2012. – P. 43.
13. Taylor B. The rise of Asian defense diplomacy: Convergence or divergence in Sino-Australian security relations? [Text] / Brendan Taylor // Contemporary International Relations Journal. – 2011. – Vol. 21, № 3. – P. 169-185.
14. The ASEAN Regional Forum: A Concept Paper [Electronic resource] // Archive of the US Department of State. – Regime to access: <http://2001-2009.state.gov/t/pm/rls/fs/12052.htm>.
15. Uppsala conflict data program [Electronic resource] / Peace research institute Oslo. – Regime to access: <http://www.prio.no/CSCW/Datasets/Armed-Conflict/UCDP-PRIO>.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2013

REFERENCES:

1. *Vasilyev Le. E.* ASEAN v nachale 21 veka: actualnye problemy i perspektivy (ASEAN at the beginning of the 21st century: contemporary issues and perspectives). Moscow, 2010, 367 p.
2. *Kanaev Ev. A.* Fenomen «Driver's Seat» (Phenomenon of «Driver's Seat»). *Mezhdunarodnaya zhizn*, 2010, no. 10, pp. 28-36.
3. Acharya A., Constructing a Security Community in Southeast Asia: ASEAN and the Problem of Regional order. London: Routledge Publishing, 2001. 352 p.
4. ASEAN Regional Forum Documents Series 1994-2006. Jakarta: ASEAN Secretariat, 2007. 532 p.
5. China says it does not want South China Sea overshadowing summit. Indian Reuters. Regime to access: <http://in.reuters.com/article/2012/11/17/china-southchinasea-cambodia-summit-idINDEE8AG01J20121117>
6. China vows to implement sea «code of conduct» with ASEAN. Global Nation. Regime to access: <http://globalnation.inquirer.net/44989/china-vows-to-implement-sea-code-of-conduct-with-asean>
7. Roiling the waters: Tensions rise between China and Vietnam in the South China Sea. The Economist Journal. Regime to access: <http://www.economist.com/node/21558262>
8. Shoal mates: America's navy riles China in its backyard. The Economist Journal. Regime to access: <http://www.economist.com/node/21553474>
9. Haacke J. ASEAN's Diplomatic and Security Culture: Origins, Development and Prospects. London: Routledge Publishing, 2005. 290 p.
10. Kasho N. Is US orchestrating South China Sea conflict?. The Voice of Russia. Regime to access: http://english.ruvr.ru/2012_05_11/74440595/
11. Martins S. US companies eye oil projects in South China Sea. Oil and Gas Technology Journal. Regime to access: <http://www.oilandgastechology.net/upstream/us-companies-eye-oil-projects-south-china-sea>.
12. Stirring up the South China Sea (II): Regional Responses. International Crisis Group, Asia Report №229, 2012. 43 p.
13. Taylor B. The rise of Asian defense diplomacy: Convergence of divergence in Sino-Australian security relations? Contemporary International Relations, 2011, pp. 169-185.
14. The ASEAN Regional Forum: A Concept Paper. Archive of the US Department of State. Regime to access: <http://2001-2009.state.gov/t/pm/rls/fs/12052.htm>
15. Uppsala conflict data program. Peace research institute Oslo. Regime to access: <http://www.prio.no/CSCW/Datasets/Armed-Conflict/UCDP-PRIO/>

Баршевський Євген Ігорович – аспірант

Інститут світової економіки та міжнародних відносин Національної академії наук України

Адреса: 01030, м. Київ, вул. Леонтовича, 5

E-mail: z.barshevskiy@gmail.com

Barshchewskiy Yevhen Ihorovych – postgraduate

Institute of world economy and international relations of National academy of science of Ukraine

Address: 5, Leontovicha Str., Kyiv, 01030

E-mail: z.barshevskiy@gmail.com